

Гуріч, В. О. Завдання оновлення змісту і методів викладання навчальної дисципліни «Соціальний супровід клієнта» [Текст] / В. О. Гуріч // Соціальна робота в Україні: становлення, перспективи, розвиток: матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 19-20 березня 2015 р.). – С.61-67.

Гуріч В.О.

доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Херсонського державного університету

ЗАВДАННЯ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ І МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД КЛІЄНТА»

Уведення у 2012 р. посади фахівця із соціальної роботи створило нові можливості для поглиблення змісту та покращення якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення. Однією із функцій такого фахівця є здійснення соціального супроводу сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Одночасно вимоги до реалізації такої соціальної технології поставили ряд проблем, пов'язаних з кваліфікацією відповідних працівників:

- підвищення вимог до якості роботи з випадком клієнта на засадах об'єктивності прийняття рішень;

- необхідність складання ефективного плану роботи з клієнтом (у тому числі плану соціального супроводу);

- підвищення уваги до особистісного потенціалу клієнтів;

- вироблення і застосування критеріїв контролю за змістом та якістю надання соціальних послуг;

- необхідність раціонального використання наявних ресурсів служб і клієнта.

Наукові дослідження, присвячені психологічному, соціальному і соціально-педагогічному супроводу людей різних категорій, що потребують допомоги (В.Антонова, С.Архипова, Л.Волинець, Л.Гриценюк, І.Іванова, І.Козубовська, Г.Лактіонова, І.Пеша, С.Толстоухова та ін.); праці, що

розкривають сутність характеристики діяльності спеціаліста за різними напрямками у соціальній сфері (О.Безпалько, Р.Вайнола, В.Гордієнко, І.Зверева, А.Капська, Л.Міщик, О.Песоцька, В.Поліщук, В.Шаповалов та ін.). У дисертаційному дослідженні О.Карпенко визначені змістове, науково-методичне та організаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього соціального працівника.

Наукові пошуки ведуться і в площині реалізації завдань. Так, розроблений алгоритм соціального супроводу (Н.Комарова, І Пеша). У публікаціях останніх років проведений теоретичний аналіз поняття соціально-педагогічний супровід молоді у ЗНЗ та ВНЗ інклюзивної орієнтації (І.Галатир), питанням супроводу засуджених (в тому числі неповнолітніх), які звільняються, присвячені праці Г.Корчової, Н.Литвинової, О.Гринь, О.Пилипенко, А.Ступак. Обґрунтовано необхідність соціально-педагогічного супроводу неблагополучних сімей, охарактеризовано технологію «ведення випадку» та інші моделі соціальної роботи з сім'ями (Н.Сабат).

Проблемним залишається питання організації підготовки кваліфікованих кадрів для здійснення супроводження не тільки у структурах ЦСССДМ, але й інших суб'єктів соціальної роботи, зокрема підготовки менеджерів соціальної роботи до застосування у професійній діяльності кейс-менеджменту (І.Артеменко). У статтях С.Коляденко і Т.Сусак, присвячених проблемі формування у студентів професійних вмінь щодо соціального супроводу різних груп клієнтів, відзначено, що результативність соціально-педагогічної діяльності фахівців соціальних служб залежить від професійної компетентності, підготовки фахівця та його особистісних рис [Кол.Сус]. Серед дисциплін професійної підготовки, які є найбільш наближеними до майбутньої професії, студенти визначають наступні: «Соціальний супровід клієнта», ..., «Соціальний супровід сім'ї»... Значна частина студентів хотіли б додати до циклу професійних дисциплін ще й такі, на яких навчали б соціального педагога діловодства та конкретним методам роботи з клієнтами» [Кол.]. Водночас

відмічається, що аналіз способів організації практичного навчання студентів спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка» вказує на недостатність науково-методичних розробок, в яких була б врахована специфіка підготовки майбутнього професіонала до певних конкретних типів взаємодії з клієнтами, що складають основу фахової діяльності. Зважаючи на зазначені факти, ми обрали **метою** статті визначення завдань оновлення змісту і методів викладання навчальної дисципліни «Соціальний супровід клієнта».

В основу соціального супроводу клієнтів покладена модель «ведення випадку», що широко використовують у світі. Така модель соціальної роботи (case management, «робота з випадком», «соціальне супроводження»), за визначенням Суспільства Кейс-менеджменту Америки (Case Management Society of America) є процесом, «в якому поєднуються оцінка, планування, допомога і підтримка в отриманні послуг, що відповідають потребам здоров'я клієнта, здійснюються посередництвом спілкування та пошуку доступних ресурсів для досягнення якісних і рентабельних результатів» [Павловский]. Суть технології полягає в організації умов для задоволення вимог клієнта шляхом найефективнішого використання всіх можливостей; запобігання або зведення до мінімуму негативних наслідків ситуації, що спонукає клієнтів звертатися за допомогою до соціальних працівників; забезпечення партнерських стосунків між тими, хто потребує соціальної допомоги (клієнтами), і тими, хто надає цю допомогу та послуги.

Термін «соціальний супровід» вперше в Україні було запроваджено у 1998 році під час проведення соціального експерименту зі створення інституту прийомної сім'ї. На даний час така соціальна технологія як форма надання соціальних послуг клієнтам у складних життєвих обставинах знайшла широке використання у практиці діяльності ЦСССДМ, розширивши коло клієнтів.

Трактування сутності терміну подано в Законах України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (1991) та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування» (2005): «робота, спрямована на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу». Але таке узагальнене визначення на практиці приводить до необхідності науково-методичного трактування терміну в залежності від типу клієнта. Наприклад, соціальний супровід сім'ї (за І.Зверєвою, О.Безпалько) – це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей і молоді шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів. Його здійснює соціальний працівник, діяльність якого спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формуванні здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ям з метою розв'язання різних проблем [Соціальна робота в Україні:].

У наказі Мінсім'ямолодьспорту N3357 від 23.09.2009 з'явився новий варіант терміну «Порядок здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу». В «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» (2012) Г.Лактіонова зауважує, що це тотожні за змістом терміни, але зміст їх розкривається у різних нормативних актах (С.184). Дійсно, за Словником української мови «Супровід 1. Дія за значенням супроводжувати, супроводити. У (в) супроводі кого, чого – разом із ким-, чим-небудь; у чиємусь товаристві; в оточенні когось, чогось; під охороною, конвоєм кого-, чого-небудь. 2. Те, що супроводить яку-небудь дію, явище...4. Група людей, яка супроводжує кого-небудь; почет при комусь. Супроводження 1. Дія за значенням супроводити. 2. Те саме, що супровід [Словник Стор. 849-850].

Зважаючи на ці факти, пропонуємо під поняттям «супровід» розуміти форму, технологію соціальної роботи, а під «супроводженням» – фахову діяльність, процес реалізації технології супроводу.

Нормативно-правовими засадами здійснення соціального супроводу в Україні також є постанови Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня

2008 р. «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», останні новели до практики були внесені постановами КМУ від 21 листопада 2013 р. «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах» (№895), «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» (№ 896). Цими документами вводяться оновлені технології обліку та взаємодії з метою соціального супроводу клієнтів у складних життєвих обставинах. Це у свою чергу ставить завдання оновлення змісту і методів викладання навчальної дисципліни «Соціальний супровід клієнта».

Сучасний зміст та завдання професійної підготовки майбутнього соціального педагога обумовлено змістом та вимогами Державного галузевого стандарту підготовки фахівця з соціальної педагогіки та його освітньо-кваліфікаційної характеристики. У Державному класифікаторі професій (ДК00395) наведено вимоги, що визначаються посадовими обов'язками за кваліфікацією «Соціальний педагог», зокрема, обіймати таку посаду, як фахівець соціальної роботи. При цьому стандартом зазначено, що первинна посада – це посада, на якій випускник відповідного кваліфікаційного рівня може виконувати професійну діяльність відразу після закінчення закладу освіти, при цьому заклад освіти гарантує якість виконання задач.

Дисципліна «Соціальний супровід клієнта» належить до циклу професійної (професійно-орієнтованої) та практичної підготовки, що забезпечують певний освітньо-кваліфікаційний рівень. Сучасні вимоги до фахівця соціальної роботи були покладені нами в основу принципового формування відповідної навчальної програми, що базується на трьох змістових блоках: 1) теоретико-нормативний; 2) технологічний; 3) рефлексійний.

Перший блок включає завдання по вивченню теоретичних засад соціальної роботи з клієнтом на основі світового досвіду та основних

психологічних теорій особистості. Це дозволяє обґрунтувати загальні стратегії роботи з різними категоріями клієнтів і технологію роботи з випадком. Коментування букви закону та побудова організаційних схем дій та взаємодій фахівців у процесі супроводу за нормативними документами КМУ та Міністерства соціальної політики створює адміністративну основу для практики.

Технологічний блок передбачає вивчення досвіду роботи з документацією соціального супроводу, практики застосування технології індивідуальної роботи з клієнтом та методик взаємодії із залученими до супроводу службами та фахівцями. Важливою складовою є вміння створювати «робочі столи», планувати роботу на різні терміни, заповнювати робочу документацію, тобто, оволодівати алгоритмами роботи фахівців ЦСССДМ, хронометражем процесуальних дій. Це найбільша за обсягом частина програми, діяльнісним підкріпленням якої, крім семінарських та практичних занять, повинна стати виробнича практика. Певні елементи (завдання) можуть бути включені і до програм навчальної та волонтерської практик.

Рефлексійний блок передбачає формування вмінь та навичок аналізу та самоаналізу фахових дій з метою моніторингу та набуття у подальшому навичок супервізії.

Література

1. Коляденко С.М. Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення соціально-педагогічного супроводу клієнтів/ С.М.Коляденко // Україна: шляхи формування державно-національної цілісності суспільства та утвердження духовної основи української цивілізації [Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 21-23 жовтня 2010р., м. Ужгород]. – Ч.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/5375>

2. Крижанівська О. П. Соціальний супровід в роботі соціальних служб ВНЗ України: завдання та технології / О.П.Крижанівська, І.С.Попова // Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2012. – № 3 (15). – С. 92-96.

3. Павловский А. Кейс-менеджмент. О социальной работе из первых рук / Арсений Павловский, Саша Павловская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.03.2014 <<http://socfaqtor.wordpress.com/2009/05/14/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.

4. Словник української мови: в 11 томах. – К, 1978. – Том 9. – С. 849-850.

5. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / [Заг. ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової]. – К.: Наук. світ, 2003. – 117 с.

6. Сусак Т.І. Формування у студентів професійних вмінь щодо соціального супроводу різних груп клієнтів / Т.І. Сусак // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: збірник наукових праць. – Випуск 7. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 63-68.